

GENİŞLETİLMİŞ ÜRETİCİ SORUMLULUĞU FRANSA ÜLKE NOTU

Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu (EPR), belirli ürün türleri için atık önleme ve atık yönetiminin düzenlenmesine yönelik özel düzenlemelerdir. Buna göre üreticiler (*üreticiler, distribütörler veya ithalatçılar*) yani belirli ürünlerin piyasaya sürülmesinden sorumlu olanlar, kullanım ömürlerinin sonunda bu ürünlerden kaynaklanan atıkların önlenmesi ve atık yönetiminin finanse edilmesi veya organize edilmesinden de sorumlu tutulmaktadır.

Üreticiler EPR'den kaynaklanan bu yükümlülüklerini yerine getirmek için kamu makamları tarafından onaylanan ve kar amacı gütmeyen eko-kuruluşlar çerçevesinde kolektif olarak örgütlenmektedir. Bu sistemden en çok yararlanan ülkelerden biri olan Fransa'da şu anda on iki atık yönetim kanalı bu ilkeye göre faaliyet göstermektedir.

Fransa'da EPR ilkesi 1975'ten beri yasalarda yer almaktadır. O dönemde, bu ilkeyi düzenleyen Çevre Kanunu'nun L. 541-10. Maddesinde, "Bu ürünlerin veya bunların üretiminde kullanılan unsur ve malzemelerin üreticileri, ithalatçıları ve dağıtıcıları, bunlardan kaynaklanan atıkların ortadan kaldırılmasını sağlamak veya buna katkıda bulunmakla yükümlü tutulabilir." hükmü yer almaktadır. EPR sistemi Fransa'da 1 Nisan 1992 tarihli ev ambalajlarına ilişkin kararname ile uygulanmaya başlamıştır. Daha sonra pil, kağıt, elektrikli ve elektronik ekipman (3E) vb. gibi birçok ürün sektörünü kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

Fransa'da, 10 Şubat 2020 tarihinde yürürlüğe giren Döngüsel Ekonomi için Atıkla Mücadele Yasası (*AGEC-2020-105 sayılı Kanun*), atıkları sınırlandırmak ve doğal kaynakları, biyoçeşitliliği ve iklimi korumak amacıyla üretim ve tüketim modelindeki değişimi hızlandırmıştır. Yasa ile AB'nin Tek Kullanımlık Plastik (SUP) Direktifini iç hukuka aktarılmıştır.

AGEC yasası, EPR sektörlerinin organizasyon sistemini derinlemesine dönüştürmektedir. AGEC yasası ile EPR sisteminin amacı sadece üretilen atığın işlenmesi olmaktan çıkmış, aynı zamanda atığın önlenmesi de amaçlar arasında yer almaya başlamıştır. Çevre Kanunu'nun L. 541-10 sayılı maddesi değiştirilerek EPR sektörlerinin, özellikle, ürünlerin yaşam döngüsünün uzaması ve ayrıca onarım ve yeniden kullanımlarının eko-tasarım yaklaşımı ile teşvik etmeleri zorunlu hale getirilmiştir.¹

EPR'nin uygulanması neticesinde Fransa'da 2020 yılında, tahmini toplam 17,1 milyon ton atığın 8,1 milyon tonunun geri dönüştürülmesinin sağlandığı belirlenmiştir (ADEME)

1. « Kirleten öder » ilkesi :

EPR programları, atık önleme ve yönetiminin organizasyonu için belirli ürün türlerini ilgilendiren özel düzenlemelerdir. Bunlar, Avrupa Atık Çerçeve Direktifinde tanımlanan EPR ilkesine dayanmaktadır. Buna göre, ürünlerin piyasaya sürülmesinden sorumlu olanlar, kullanım ömürlerinin sonunda bu ürünlerden kaynaklanan atıkların önlenmesi ve yönetilmesini sağlamaktan da sorumlu tutulmaktadır.

Bu, " kirleten öder" ilkesinin bir yansımasıdır.

¹ https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000041599099/

Bu sistem, üreticinin atık önleme ve yönetim maliyetini ürünün maliyetine dahil etmesine olanak tanımakta, aynı zamanda bu maliyetleri azaltmak için üreticiyi, eko-tasarım yapmaya da teşvik etmektedir.

2. EPR'nin işleyişi :

Üreticiler EPR kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmek için eko-kuruluşlar adı verilen kar amacı gütmeyen kolektif yapılar kurma veya kendi bireysel sistemlerini oluşturma seçeneğine sahiptir.

Kamu makamları tarafından onaylanmak için, eko-kuruluşların ve bireysel sistemlerin, söz konusu sektörün onay şartnamelerine uymaları gerekmektedir. Bu şartnameler genellikle eko-tasarım, toplama, geri dönüşüm ve ilgili olduğu durumlarda yeniden kullanım ve onarım hususlarını içermektedir. Onay daha sonra kamu makamları tarafından en fazla 6 yıl için verilir.

Düzenleyici yükümlülükleri uymayan bir üretici, Çevre Kanunu Madde L. 541-9-5'te öngörülen cezalara tabidir.²

EPR sektörlerinde atık önleme ve yönetim faaliyetlerinin finansmanı için bulunan iki tipik model bulunmaktadır:

i. Eko- kuruluşlar yoluyla kurulan kolektif sistem

Bu sistemde, piyasaya sürülen her ürün için üyeler (*üreticiler, distribütörler veya ithalatçılar*), ait olduğu eko-kuruluşa bir eko-katkı payı ödemektedir. Eko-kuruluş üye üreticilerinin sorumluluğunu üstlenir.

Katkı payı veya finansal modeli : Eko- kuruluşlar, üyeler (*üreticiler, distribütörler veya ithalatçılar*) tarafından ödenen eko-katkı paylarını toplar ve toplanan katkı paylarını, atıkların toplanması için yerel makamlara veya ilgili operatörlere dağıtır,

Operasyonel model : Eko- kuruluş üreticilerden eko-katkı paylarını toplar ve bu katkı paylarını atıkların toplanması ve işlenmesi hizmetini veren şirketlerle sözleşme yapmak için kullanır.

Uygulamada, eko-kuruluşlar bu iki finansman modelinin tamamını veya bir kısmını uygulamaktadır.

Eko-kuruluşların kuruluş şartları, sektörler arası komisyona danışıldıktan sonra Çevre Bakanı tarafından çıkarılan bakanlıklar arası kararname ile belirlenmektedir.

Uygulamada, eko- kuruluş EPR yükümlülüklerine tabi birkaç üreticiden oluşmakta ve üyeleri tarafından ödenen eko-katkılar ile finanse edilmektedir.

² https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000043979280

ii. **Bireysel Sistem :**

Bir üreticinin yükümlülüklerini bireysel bir toplama ve arıtma sistemi kurarak kendisinin yerine getirmeyi tercih etmesi durumunda, atık haline gelen tüm ürünlerinin ulusal topraklardaki herhangi bir noktada ücretsiz olarak geri alınmasını sağlaması gerekmektedir. Bu nedenle ürünlerin, menşelerinin belirlenebileceği ve uygulanan toplama sisteminin etkinliğinin sağlanabileceği bir şekilde işaretlenmesi gerekmektedir. Bu bağlamda doğabilecek zararların tanzimi için mali bir garantiye ihtiyaç duyulmaktadır.

3. Eko-katkı :

Kurulan eko-kuruluş, üye üreticilerinin sorumluluğunu üstlenmektedir. Piyasaya sürülen her ürün için üretici, ait olduğu eko-kuruluşa bir eko-katkı payı ödemektedir.

Eko-katkı miktarı, her bir eko- kuruluş tarafından belirlenen bir ölçüğe göre hesaplanmaktadır. Bu miktar, piyasaya sürülen ürünün türü ve kullanım ömrü sonunda atık yönetiminin maliyeti ile doğrudan bağlantılıdır. Ödenecek eko-katkı miktarı, piyasaya sürülen ürünün türü ve kullanım ömrü sonunda atık yönetiminin maliyeti ile doğrudan bağlantılıdır. Eko-katkılar, üreticilerin tüm yükümlülüklerinin (*önleme, yeniden kullanım, toplama, ayırma, atık geri dönüşümü, bilinçlendirme vb.*) finanse edilmesini mümkün kılmaktadır. Özellikle ürünlerin eko-tasarımıyla ilgili belirli çevresel teşvik kriterlerine uymaları halinde, katkı oranları değişebilmektedir. Döngüsel bir ekonomi için atık karşıtı yasaya göre, ürün çevresel kriterleri yerine getiriyorsa (bonus) ödenen katkı payı miktarı azaltılabilmekte veya ürün çok kirletici ise (atık) bu miktar artırılabilir. Buna eko-modülasyon denilmektedir. Bu nedenle atık üretimini sınırlandırmak ve geri kazanımını kolaylaştırmak, üreticilerin yararınadır.

Eko-katkı, üreticilerin önleme, toplama, ayırma, geri dönüşüm vb. ilişkin gereksinimlerinin karşılanmasını mümkün kılmaktadır. Örnek olarak, bir paket paketlenmiş bisküvi için eko-katkı payı yaklaşık 0.0076 €'dur (CITEO)³ Bu ek finansman, ambalajların bir ayrıştırma merkezi tarafından seçici olarak toplanması ve geri dönüştürülmesinin düzgün bir şekilde uygulanmasını mümkün kılmaktadır.⁴

Eko-katkılar devlet tarafından toplanamamakta ve miktarları devlet tarafından belirlenmemektedir. Bu nedenle eko-katkılar bir vergi değildir. Eko-katkı, üreticinin, atıklarının artırılmasıyla ilgilenebilmesi için kendi eko- kuruluş ödediği mali bir bedeldir.

"Kirleten öder" prensibinin bir neticesi olarak üretici tarafından ödenen eko-katkı, daha az yerel vergi ödenmesini de beraberinde getirmektedir.

³ https://www.ecologie.gouv.fr/sites/default/files/19049_Decryptons_Fili%C3%A8res_REP.pdf

⁴ <https://greenly.earth/fr-fr/blog/guide-entreprise/qu-est-ce-que-la-responsabilite-elargie-du-producteur-rep>

4. Genişletilmiş Üretici Sorumluluğu Özgün Numarası

1 Ocak 2022 tarihinden itibaren, EPR ilkesine tabi şirketlerin, AGECE hükümleri uyarınca ADEME (*Fransız Çevre ve Enerji Yönetimi Ajansı*) tarafından verilen özgün bir kimlik numarasına sahip olması gerekmektedir.

Söz konusu kimlik numarası, yasaların gerektirdiği şekilde bir atık yönetim sisteminin üyesi olduğunun kanıtı niteliğindedir. Yine bu numara, EPR yükümlülüklerine uyumun izlenmesine imkan tanımaktadır.

Fransız pazarında EPR'ye tabi ürünleri üreten, ithal eden veya tanıtan kişilerin EPR özgün numarasına sahip olması gerekmektedir.

5. Pazar yerlerinin EPR yükümlülükleri

AGEC yasası çerçevesinde Çevre Kanununa eklenen madde ile (*Madde L. 541-10-9*)⁵, EPR ilkesi kapsamındaki ürünlerin uzaktan satışını yapan veya teslimatını kolaylaştıran çevrimiçi satış platformlarının veya pazar yerlerinin, 1 Ocak 2022 tarihinden itibaren bu ürünlerden kaynaklanan atıkların önlenmesini sağlaması veya atıkların önlenmesine katkıda bulunması gerektiği öngörülmüştür.

EPR ilkesi, Çevre Kanunu Madde L. 541-10'da atıfta bulunulan tüm ürün üreticileri için geçerli olsa da, ürünlerin satışında kullanılan araçlara bakılmaksızın, üreticiler - AGECE yasasından önce - EPR yükümlülüğünden kaçınmak için çevrimiçi satışları kullanabilmekteydi. AGECE yasasının bu hükmü, EPR sektörlerine katkıda bulunmayanların sayısını azaltmaktadır.

Uygulamada, satış aracısı olarak hareket eden mesafeli satış siteleri, ürün üreticisinin bu yükümlülüğü zaten üstlendiğini gösterebildikleri durumlar dışında, platformlarından geçen ürünler için EPR'yi üstlenmekle yükümlüdür.

EPR yükümlülüğü, bir eko- kuruluş üyeliğini, bu ürünlerden kaynaklanan atıkların önlenmesi ve yönetimi için eko- kuruluşa mali bir katkı payı ödenmesini ve eko- kuruluşa beyan edilmek üzere satılan ürünlerle ilgili asgari bilgilerin bulunmasını gerektirmektedir.

6. TRIMAN işaretlerini ve ayıklama prosedürlerine ilişkin bilgileri sergileme yükümlülüğü

AGEC yasası ile getirilen Çevre Kanunu'nun L. 541-9-3 Maddesi, ev tipi cam içecek kapları hariç olmak üzere, EPR ilkesi kapsamındaki her ürünün, tüketiciyi ürünün ayırma kurallarına tabi olduğu konusunda bilgilendiren bir Triman işareti ile işaretlenmesi gerektiğini öngörmektedir.

Söz konusu Triman işaretinin yanı sıra, üründen çıkan atıkların nasıl ayrıştırılacağına ilişkin bilgilerin de bu işaretin yanında yer alması gerekmektedir. Ürünün çeşitli unsurları veya üründen çıkan atıklar farklı ayıklama prosedürlerine tabi ise, bu prosedürler unsur bazında detaylandırılmaktadır. Bu bilgiler, diğer hükümler uyarınca iliştirilen semboller saklı kalmak kaydıyla, ürünün üzerinde, ambalajında veya bu mümkün değilse ürünle birlikte verilen diğer belgelerde yer almaktadır.

⁵ https://www.legifrance.gouv.fr/codes/article_lc/LEGIARTI000031052684/

7. Mağazaya geri götürme yükümlülüğü (Çevre Kanunu Madde L. 541-9-8'in uygulanması)

Günlük hayatta kullanılan pek çok ürün, tahsis edilen toplama kutuları ile mağazalara geri götürülebilmektedir.

Elektrikli ve elektronik aletler ve piller, iade edilen ürünlerle aynı tür ürünleri satan bu yükümlülükle ilgili mağazalara bırakılabilir.

İlaçlar ve delici tıbbi cihazlar eczaneye iade edilmekte ve ambalajları ayırma kutusuna yerleştirilmektedir.

AGEC yasası, mağaza içi geri alma yükümlülüklerini yeni ürünleri de kapsayacak şekilde genişletmiştir. Böylece 1 Ocak 2022 tarihinden itibaren mobilya ve kimyasal ürünler de mağazaya iade edilebilmektedir. Bu yükümlülük 1 Ocak 2023 tarihinden itibaren oyuncaklar, spor ve eğlence ürünleri ile yapı ve bahçe ürünleri için de geçerli hale gelmiştir.

8. AGEK yasasından önceki mevcut sektörler

Şu anda on iki EPR sektörü bulunmaktadır:

1. ev ambalajı,
2. Kağıt,
3. elektrikli ve elektronik ekipman (WEEE),
4. mobilyalar (WEEE),
5. tekstil ürünleri (TLC),
6. piller ve akümülatörler,
7. kimyasallar (DDS),
8. Lastikler,
9. Ömrünü tamamlamış araçlar (ELV),
10. eğlence veya spor tekneleri,
11. kendi kendini tedavi eden hastalar tarafından kullanılan tıbbi cihazların delinmesi,
12. insan kullanımına yönelik ilaçlar.

AGEK yasası ile oluşturulan yeni sektörler

AGEK Yasası, 2021 ve 2025 yılları arasında on bir ek akışın oluşturulmasını öngörmektedir:

1. profesyonel ambalajlar (2025), ikram profesyonelleri tarafından kullanılan ambalajlar dahil (2023)
2. inşaat sektöründen inşaat ürünleri veya malzemeleri (2022),
3. oyuncaklar (2022),
4. spor ve eğlence ürünleri (2022),
5. Kendin yap ve bahçe ürünleri (2022),
6. mineral veya sentetik yağlar (2022),
7. tütün ürünleri (2021),
8. sakız (2024),
9. tek kullanımlık sihihi tekstiller (2024),
10. plastik içeren balıkçılık araçları (2025)
11. tıbbi cihazlar (olasılık)

AGEC Yasası ayrıca belirli sektörlerin kapsamını da değiştirmektedir. Böylece, 2025 yılında evsel ambalajlarla ilgili yükümlülük profesyonel ambalajları da kapsayacak şekilde genişletilecektir.

Eko Kuruluşlar Listesi :⁶

Atık Tipi	Eko-Kuruluş
Ev tipi ambalaj	Adelphe www.adelphe.fr Citeo https://www.citeo.com/notre-organisation/ Leko https://www.leko-organisme.fr/services/
Pil ve portatif şarj aletleri	Corepile https://www.corepile.fr/ Screlec https://www.corepile.fr/
Elektrik ve elektronik teçhizat atıkları Profesyonel atıklar	Ecologic https://www.ecologic-france.com/ Ecosystem https://www.ecosystem.eco/
Elektrik ve elektronik teçhizat atıkları Evsel Atıklar	Ecologic https://www.ecologic-france.com/ Ecosystem https://www.ecosystem.eco/ Soren www.soren.eco
Mobilya atıkları	Eco Mobilier https://espace-services.eco-mobilier.fr/ Valdelia https://www.valdelia.org/
Kendi kendine tedavi gören hastalardan bulaşıcı risk taşıyan tedavi atıkları	Das Tri https://www.dastri.fr/
Giyim, ev tekstili ve ayakkabı	Refashion https://www.refashion.fr/

⁶ <https://expertises.ademe.fr/economie-circulaire/filieres-a-responsabilite-elargie-producteurs-rep/fonctionnement-filiere-rep>

Eğlence ve spor teknelerinden kaynaklanan atıklar	Aper la Plaisance https://www.recyclermonbateau.fr/
Tütün ürünlerinden kaynaklanan atıklar	Alcome https://alcome.eco/
DIY ve Bahçe ürünleri	Ecodds https://www.ecodds.com/ Ecologic https://www.ecologic-france.com/ Ecomaison https://ecomaison.com/
Spor ve Dinlence Ürünleri	Ecologic https://www.ecologic-france.com/
Oyuncaklar	Ecomaison https://ecomaison.com/
Yağlayıcılar	Cyclevia http://www.cyclevia.com/
Kullanılmayan İlaçlar	Cyclamed https://www.cyclamed.org/
Grafik Kağıdı	Citeo https://www.citeo.com/notre-organisation/
Kimyasal Ürünler	Ecodds https://www.ecodds.com/ Ecosystem https://www.ecosystem.eco/ PyréO https://www.pyreo.fr/
Yapı sektöründen inşaat ürünleri veya malzemeleri Mineral ürünler ve malzemeler (cam, mineral yün ve sıva hariç)	Valobat http://www.valobat.fr/ Ecominero http://www.ecominero.fr/
Yapı sektöründen inşaat ürünleri veya malzemeleri Mineral olmayan ürünler ve malzemeler (cam, mineral yün ve sıva dahil)	Valobat http://www.valobat.fr/ Ecominero http://www.ecominero.fr/ Valdelia http://www.valdelia.org/

Kolektif Kuruluşlar ve Dernekler

nömatik sektörü 2004 yılından beri bir EPR sektörüdür, ancak mevcut toplu üretici organizasyonları ve bireysel sistemler henüz Devlet onayına tabi değildir. Bu durum, lastiklerle ilgili yönetmelikler değiştirildikten sonra 2023 yılında geçerli olacaktır.

Metropol-Kolektif Kuruluşlar

Aliapur

<https://www.aliapur.fr/>

Gie Fpr

<https://www.gie-frp.com/>

Denizaşırı (yerel dernekler)

AVPUR (La Réunion)

www.avpur.re

ARDAG (Guyane)

www.ardag.site-fr.fr

TDA (Martinique)

www.entreprisesenvironnement.com

TDA(Guadeloupe)

www.tdaguadeloupe.fr

KAYNAKÇA :

https://www.legifrance.gouv.fr/codes/texte_lc/LEGITEXT000006074220/2023-03-03/

<https://www.ecologie.gouv.fr/cadre-general-des-filieres-responsabilite-elargie-des-producteurs>

<https://expertises.ademe.fr/economie-circulaire/filieres-a-responsabilite-elargie-producteurs-rep>

https://www.ecologie.gouv.fr/sites/default/files/19049_Decryptons_Fili%C3%A8res_REP.pdf

<https://institut-economie-circulaire.fr/wp-content/uploads/2020/12/infographie-inec-rep.pdf>

<https://greenly.earth/fr-fr/blog/guide-entreprise/qu-est-ce-que-la-responsabilite-elargie-du-producteur-rep>